

Корпоративні спори: актуальна судова практика

№41, 12 листопада 2020

Віктор Теслюк,
керуючий партнер
"Юридична фірма "Лігалакт"

На сьогодні господарські організації корпоративного типу відіграють значну роль у національній економіці та впливають на міжнародні відносини.

Водночас недостатньо вивченими й урегульованими законодавством залишаються питання правовідносин усередині господарських товариств, корпоративного управління цими організаціями, корпоративних відносин тощо. Саме тому в судовій практиці є чимало складних і неоднозначних питань щодо вирішення відповідних спорів.

Корпоративний спір – це спір, що виникає щодо матеріальних правовідносин між юридично рівними учасниками корпоративних відносин стосовно набуття, здійснення та припинення їхніх корпоративних прав й інтересів. Це спір, який виникає між господарським товариством і його учасником, у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками господарських товариств, що пов'язані зі створенням цього господарського товариства.

Рушійною силою породження корпоративного спору є учасники господарських товариств.

Кінцевою метою корпоративного спору є не просто його врегулювання, а саме встановлення законності суджень учасника про певний стан прав й обов'язків у правовідносинах.

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 20 ГПК України справи у спорах, що виникають із корпоративних відносин, зокрема у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів, належать до виключної юрисдикції господарських судів.

Найпоширенішими категоріями корпоративних спорів є спори:

- про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів (учасників) товариств;
- щодо частки у статутному капіталі;
- про визнання недійсним статуту;
- щодо внесення змін до установчих документів;
- про надання інформації щодо діяльності товариства;
- щодо виплати дивідендів;
- щодо стягнення вартості частини майна товариства, пропорційно до частки учасника в статутному фонді товариства;
- пов'язані з виходом, виключенням учасника з товариства, переходом частки учасника в статутному капіталі товариства.

Розглянемо судову практику Верховного Суду в різних категоріях справ, що виникають із корпоративних відносин.

Прийняття загальними зборами рішення, якщо немає кворуму для проведення загальних зборів, а також порушення вимог щодо належного повідомлення учасників товариства про скликання загальних зборів учасників товариства є достатніми підставами для визнання недійсними таких рішень загальних зборів

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 02.05.2018 р. у справі № 911/190/17

Під час вирішення питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час їх скликання та проведення, господарський суд повинен оцінити, як ці порушення вплинули на прийняття загальними зборами відповідного рішення.

З огляду на те що суди попередніх інстанцій під час скликання та проведення загальних зборів ТОВ "Дарт-2", оформлених протоколом № 15/02/16 від 15.02.2016 р. загальних зборів учасників ТОВ "Дарт-2", установили таке порушення закону, як прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів (статті 59 та 60 Закону України "Про господарські товариства"), а також порушення вимог закону й установчих документів щодо належного повідомлення учасників товариства про скликання 15.02.2016 р. загальних зборів учасників ТОВ "Дарт-2" (стаття 61 Закону України "Про господарські товариства"), колегія суддів вважає, що господарські суди дійшли обґрунтованих висновків про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог про визнання недійсними згаданих рішень загальних зборів. Інші позовні вимоги суди задовольнили, оскільки вони є похідними.

Аналогічну правову позицію викладено в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 08.05.2018 р. у справі № 916/3457/16.

Спір щодо оскарження рішення загальних зборів ТОВ особою, яка не є його учасником відповідно до статуту, однак на підставі цивільно-правового договору придбала частку в статутному капіталі товариства, підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05.12.2018 р. у справі № 203/2501/15-ц

У поданому позові ОСОБА_3 зазначила, що між нею й уповноваженим представником ТОВ НВО "Новые технологии" було досягнуто домовленість про продаж частки в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок". З метою оформлення права власності на частку в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок" ОСОБА_3 видала довіреність на ім'я ОСОБА_6 та ОСОБА_11, кожен з яких мав право діяти окремо один від одного. 10.03.2015 р. ТОВ НВО "Новые технологии" в особі директора К. та ОСОБА_3, від імені якої діяв ОСОБА_11, уклали договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок". Відповідно до пункту 1.1 указанного договору продавець (ТОВ НВО "Новые технологии") зобов'язується передати покупцеві (ОСОБА_3) у власність частку в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок" у розмірі 60 %, що становить 600 грн, а покупець прийняти її та сплатити вартість на умовах, установлених договором. Отже, на підставі договору купівлі-продажу корпоративних прав від 10.03.2015 р. позивачка набула у власність частку в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок" у розмірі 60 %.

Водночас відповідно до змін до установчих документів ТОВ "Лейківпісок" єдиним учасником указанного товариства послідовно зареєстровано: ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_5. Позивачка вважала, що порушено її права на частку в статутному капіталі товариства. У поданому позові ОСОБА_3 просила: визнати за нею право власності на спірну частку в статутному капіталі ТОВ "Лейківпісок"; скасувати всі рішення загальних зборів учасників указанного товариства, оформлені протоколом від 10.03.2015 р.; визнати недійсними зміни до статуту ТОВ "Лейківпісок"; скасувати державну реєстрацію змін до установчих документів ТОВ "Лейківпісок", а також зобов'язати ТОВ "Лейківпісок" звернутися до державного реєстратора щодо проведення державної реєстрації змін до установчих документів щодо набуття позивачкою права власності на частку в статутному капіталі.

Відповідно до положень статті 15 ЦПК України (у редакції, чинній на час подання позову й розгляду справи судом першої інстанції), які кореспондуються з приписами статті 19 цього Кодексу (у чинній

редакції), суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться в порядку іншого судочинства. Корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи, у тому числі й той, який вибув. Під корпоративними відносинами мають на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Так, згідно зі [статтею 10 Закону України "Про господарські товариства"](#) (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) учасники мають право, зокрема, брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим [Законом](#). Відповідно до [статті 51 Закону](#) установчі документи товариства з обмеженою відповідальністю, крім відомостей, зазначених у [статті 4 цього Закону](#), повинні містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад і порядок внесення ними вкладів, розмір і порядок формування резервного фонду, порядок передання (переходу) часток у статутному капіталі. Зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному капіталі, указаної в установчих документах товариства, якщо інше не передбачено установчими документами.

Водночас [статтею 53 Закону України "Про господарські товариства"](#) передбачено, що учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Відчуження учасником товариства з обмеженою відповідальністю своєї частки (її частини) третім особам допускається, якщо інше не встановлено статутом товариства.

Позов про визнання права власності на частку в статутному капіталі товариства, скасування всіх рішень загальних зборів учасників товариства, визнання недійсними змін до статуту товариства та скасування державної реєстрації змін до установчих документів товариства, а також зобов'язання товариства звернутися до державного реєстратора щодо проведення державної реєстрації змін до установчих документів щодо набуття позивачкою прав власності на частку в статутному капіталі пов'язано з укладеним 10.03.2015 р. ОСОБА_3 і ТОВ НВО "Новые технологии", якому належало 100 % статутного капіталу ТОВ "Лейківпісок", договором купівлі-продажу частки в статутному капіталі в розмірі 60 %. Хоча між ОСОБА_3 та ТОВ НВО "Новые технологии" і виникли правовідносини за цивільно-правовим договором, однак цей договір стосується набуття корпоративних прав позивачкою. Момент набуття права власності на частку в статутному капіталі товариства прямо передбачено в договорі (пункт 1.6), а саме з часу його підписання. З урахуванням наведених норм процесуального права правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є господарсько-правовими, а отже спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Спір щодо звільнення члена виконавчого органу товариства підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.11.2018 р. у справі № 562/304/17

Суди встановили, що згідно з протоколом установчих зборів засновників ТОВ "Ім. Шевченка" від 22.07.2013 р. ОСОБА_3 було обрано генеральним директором цього товариства. Рішенням загальних зборів ТОВ "Ім. Шевченка" від 27.06.2016 р. було змінено назву вказаного товариства на ТОВ "ЮТ-АГРО ЗЕРНО". Відповідно до протоколу загальних зборів учасників ТОВ "ЮТ-АГРО ЗЕРНО" від 30.12.2016 р. № 7 було ухвалено рішення про звільнення ОСОБА_3 з посади генерального директора ТОВ "ЮТ-АГРО ЗЕРНО" з 30.12.2016 р.

Так, суд наголосив, що на сьогодні рішення загальних зборів учасників ТОВ "ЮТ-АГРО ЗЕРНО" від 30.12.2016 р. № 7 є чинним, в установленому законом порядку його не оскаржено. Згідно із [частиною 3 статті 99 ЦК України](#) повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень. До виключної компетенції загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, зокрема, належить створення та відкликання виконавчого органу товариства ([частина 4 статті 145 ЦК України](#)). Конституційний Суд України в [Рішенні від 12.01.2010 р. № 1-2рп/2010](#) у справі про офіційне тлумачення частини 3 статті 99 ЦК України роз'яснив, що реалізація учасниками

акціонерного товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього товариства стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Такі рішення уповноваженого на це органу потрібно розглядати не в межах трудових, а корпоративних правовідносин, що виникають між товариством й особами, яким довірено повноваження з управління ним. Зміст положень частини 3 статті 99 та частини 4 статті 145 ЦК України потрібно розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства відкликати члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив. Оскільки підставою поданого позову ОСОБА_3 указує недотримання вимог законодавства й установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства, що є порушенням прав учасника на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства, то спір у цій частині за своєю правовою природою та правовими наслідками, як правильно зазначив апеляційний суд, належить до корпоративних спорів і підлягає вирішенню господарськими судами.

Отже, заважаючи на викладене вище, найефективнішим засобом недопущення виникнення корпоративних спорів є чітке корпоративне управління товариством, за допомогою якого спрямовується й контролюється діяльність товариства його учасниками.

Варто зауважити, що основними принципами корпоративного управління є принципи законності, колегіального вирішення стратегічних питань, пріоритетності рішень вищих органів управління й розподілу управлінських функцій.

© ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020

У разі цитування або іншого використання матеріалів, розміщених у цьому продукті ЛІГА:ЗАКОН, посилання на ЛІГА:ЗАКОН обов'язкове. Повне або часткове відтворення чи тиражування будь-яким способом цих матеріалів без письмового дозволу ТОВ "ЛІГА ЗАКОН" заборонено.

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2020

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020